

VÀI Ý KIẾN LIÊN QUAN ĐẾN CHÍ SĨ NGUYỄN DUY HIỆU

Nguyễn Đức Minh

Người Anh hùng dân tộc, Chí sĩ Nguyễn Duy Hiệu, Hội chủ phong trào Nghĩa hội Quảng Nam, cụ Hường Hiệu... đã có nhiều nhà nghiên cứu sâu. Năm 1985, có sự đóng góp tư liệu của Phương Nghi, ông Trần Viết Ngạc đã viết cuốn Nguyễn Duy Hiệu và Nghĩa hội Quảng Nam (*NXB Đà Nẵng ấn hành*). Năm 1997, nhân kỷ niệm 150 năm ngày sinh và 110 năm ngày mất của Chí sĩ Nguyễn Duy Hiệu, Ban Thường vụ Thị ủy Hội An chỉ đạo nội dung, nhóm tác giả Nguyễn Sinh Duy, Võ Văn Đặng, Phương Vân, Nguyễn Ngọc Chung đã viết cuốn Nguyễn Duy Hiệu. Trong khuôn khổ bài viết này, xin có vài ý kiến liên quan đến một số vấn đề sau:

1. Bảo tồn, phát huy các di tích, di vật

Di tích, di vật về Nguyễn Duy Hiệu cho đến nay không còn nhiều. Khi đã nói đến di tích cần gắn với cả phong trào Nghĩa hội, hẹp là Quảng Nam, rộng là cả vùng tả trực Nam - Ngãi - Bình - Phú. Riêng ở Quảng Nam từ căn cứ đầu tiên là Sơn phòng Dương Yên được kiến trúc theo lối Vauban, thành bằng đất, đến căn cứ sau là vùng Tân Tỉnh. Những nơi này có thể làm những sa bàn có đủ cơ cấu của bộ chỉ huy để có thể hình dung tầm vóc một thiên tài

quân sự biết bố phòng bảo vệ đầu não, lực lượng, biết tạo điều kiện tự cung tự cấp nuôi dưỡng rèn luyện phát triển lực lượng. Những di tích vệ tinh còn đó cả trong tâm tưởng, truyền kể của người dân, cả trong thực địa đầy ấn tượng gợi cảm. Bảo tồn những nơi này không chỉ tôn vinh truyền thống oanh liệt quật cường của Nghĩa hội mà còn là cách ghi nhận tấm lòng của người dân tại địa phương, họ là người “chở thuyền” và cam chịu những tổn thất trước gót giày xâm lược của địch. Chính ý chí đời non lập biển này đã truyền cho cháu con làm nên cuộc cách mạng vĩ đại thế kỷ sau đó. Những tên địa danh đèo Đá Bon (ở thôn An Tây, xã Quế Thọ), căn cứ An Lâm (thôn An Lâm, xã Thăng Phước), căn cứ Bình Huê (thôn Một, xã Quế Bình), đèo Phường Rạnh (xã Trung Phước), các trận đánh đi vào lịch sử như trận đánh Nam Chơn diệt đại úy Besson và tùy tùng, trận Gióng Mây, trận Phú Thượng, Trà Kiệu... rồi đến nền nhà cũ ở Bến Trễ, nơi sinh trưởng, ươm mầm một tài năng, một khí phách làm nên bản lĩnh một Nguyễn Duy Hiệu... cần có những tấm bia đá thể hiện dưới nhiều hình thức tùy từng địa điểm và tính chất của sự kiện, ghi tóm tắt rõ nội dung lịch sử (*cả tiếng Anh*) để lưu truyền mãi cho mai sau.

Ngôi mộ của cụ Nguyễn Duy Hiệu ở Bến Trễ - Cẩm Hà, trước khi được trùng tu cần được lưu giữ hình ảnh cũ để đối chiếu, hình dung về một thời kỳ lịch sử khó khăn. Ngôi mộ hiện nay là công trình kiến trúc đẹp, nhiều ý nghĩa, được thiết kế và chỉ đạo trùng tu trong các năm 1998 - 1999 của Trung tâm Quản lý Bảo tồn Di tích Hội An (nay là Trung tâm Quản lý Bảo tồn Di sản Văn hóa Hội An). Đến năm 2014 đã được UBND tỉnh Quảng Nam quyết định công nhận di tích cấp Tỉnh. Để ngôi mộ thực sự là điểm tham quan du lịch lý tưởng nhiều người biết đến, nên tổ chức thành điểm đến du lịch theo quy định bốn yếu tố của ngành du lịch, bổ sung thêm các công trình hỗ trợ khác và tạo thành khuôn viên như Nhà Lưu niệm, dành một gian thờ có ảnh hoặc tượng thờ của Cụ, kết hợp trưng bày các hiện vật, hình ảnh, các pano

đoạn trích, cả đoạn trích lời nhận xét của cụ Phan Bội Châu, lời trích bức thư gửi con trai, câu đối của Văn Thân làm thay Cụ khóc mẹ, có cả những đoạn nhận xét về Nguyễn Duy Hiệu của Baille, Khâm sứ Trung Kỳ ở thời gian cụ Hiệu bị hành hình, miêu tả trong tập sách Kỷ niệm về An Nam (xuất bản 1890), hoặc một số ghi chép của những người Pháp từng đối đầu với Nghĩa hội... Những nội dung này giúp tái hiện phần nào không khí lịch sử và hình ảnh Nghĩa hội, hình ảnh cụ Nguyễn Duy Hiệu... Ngoài ra cũng nên trồng thêm cây xanh tạo cảnh quan, không gian sinh thái, trồng một số cây cảnh quý, làm một số tượng nghệ thuật... thiết lập hàng rào mềm bằng cây xanh xung quanh mộ và khuôn viên để chống trâu bò xâm phạm.

2. Phát huy các công trình văn hóa

Về Khu công viên tượng đài Nguyễn Duy Hiệu ở phường Tân An, Hội An: Trước đây có hàng tre phía sau lưng tượng Chí sĩ Nguyễn Duy Hiệu, tạo không gian và chỗ dựa và thể phong thủy đẹp. Hàng tre vừa biểu trưng cho khí chất của người Anh hùng, mềm mại, cứng rắn nhưng gần gũi, mới đây do cải tạo công viên và làm Nhà hát Hội An đã phá bỏ, đem trúc trồng thế vào vừa thấp lùn vừa thưa thớt rất khó coi. Nên chăng sắp tới cần cho trồng lại tre đặng ngà không phải một hàng mà nhiều hàng để vừa tạo cảnh quan, làm bức phong xanh cho tượng, vừa che phần nhà hát phía sau tránh được những hình ảnh kiến trúc hiện đại đối nghịch, phản cảm.

Trường trung học cơ sở Nguyễn Duy Hiệu ở phường Minh An hiện nay do cải tạo nâng cấp đã có phần bề thế nên có bức tượng bán thân Chí sĩ để học sinh được chiêm ngưỡng hàng ngày, nhắc nhở ý thức phấn đấu nuôi dưỡng chí khí của người anh hùng. Ngoài ra, trường nên có Phòng Truyền thống để giới thiệu thân thế, sự nghiệp của Chí sĩ. Ở sân trường nên

có những tấm pano nội dung là các thông điệp về sự hy sinh vì nước của cụ Hiệu, kết hợp giới thiệu truyền thống nhà trường nhằm giáo dục bài học làm người cho học sinh. Trong chương trình giáo dục công dân, các hoạt động đoàn đội nên có những hình thức sinh hoạt và có thể tạo những phần thưởng, những bức phù điêu, những huy hiệu mang tên Nguyễn Duy Hiệu khi học sinh tham gia các chương trình đồ vui để học, tìm hiểu lịch sử... Có thể có chương trình hàng năm trước khai giảng, khi bế giảng hoặc dịp Rằm Trung Thu, trường tổ chức cho học sinh đến công viên tượng đài Nguyễn Duy Hiệu đặt vòng hoa viếng, tưởng niệm Chí sĩ.

Ngày nay, trong hoàn cảnh hội nhập phát triển cả trong nước và quốc tế, không lý do gì mà Trường trung học cơ sở Nguyễn Duy Hiệu ở Hội An không liên kết với Trường phổ thông trung học Nguyễn Duy Hiệu ở thị xã Vĩnh Điện. Tuy hai trường ở hai nơi, một trường cấp trung học cơ sở, một trường cấp phổ thông trung học nhưng

sẽ góp phần điều tiết khả năng tiếp thu học hỏi lẫn nhau để cùng phát huy truyền thống lịch sử đất Quảng, hình thành nhân cách con người hoàn thiện nhất. Hai trường cần có các cuộc liên tịch kế hoạch cùng sinh hoạt nhân đầu năm học để học sinh có điều kiện tiếp cận, làm quen, trao đổi kinh nghiệm.

Thành phố Hội An nên có văn bản chính thức đề nghị huyện Điện Bàn hợp tác xây dựng kế hoạch giáo dục tấm gương Chí sĩ Nguyễn Duy Hiệu, đồng thời chỉ đạo phòng Giáo dục và Đào tạo xây dựng kế hoạch ngoại khóa định kỳ hàng năm cho một khối lớp của các trường phổ thông trung học tìm hiểu về Chí sĩ Nguyễn Duy Hiệu.

Đường phố mang tên Nguyễn Duy Hiệu ở Hội An là phố đẹp, có độ dài hơn 3km, chạy từ ngã tư, nơi giáp đường Hoàng Diệu - Trần Phú, dọc theo sông qua địa phận Cẩm Châu tiếp đến gặp đường Lê Thánh Tông gần cầu sông Đò sang Cẩm Thanh. Đây là đường trục chính nối phố Hội An với vùng Cẩm Châu, Cẩm Thanh. Vào dịp Rằm Tháng Tám (ngày Cụ hy sinh) nên

có các pano nhắc nhở sự tuần tiết của Cụ. Đây vừa là cách khơi sâu lòng tự hào dân tộc, vừa là cách giáo dục lòng yêu nước, ý thức trách nhiệm với quê hương của mọi người.

Kiểm tra, tôn tạo các điểm liên quan đến Chí sĩ Nguyễn Duy Hiệu để sau đó có thể lập Tour tham quan với các điểm đến như: Tượng đài Nguyễn Duy Hiệu để nghe kể về quá trình làm tượng, các truyền thuyết, giai thoại về cụ Hiệu. Khu mộ cụ Hiệu với quá trình hy sinh tại Huế, quá trình đấu tranh đòi lại đầu Cụ rồi ráp lại mai táng cùng kể thêm các truyền thuyết liên quan. Điểm Nền nhà cũ của Cụ liên quan đến thời thơ ấu, thời đèn sách, thi đỗ Phó bảng, không làm quan nhưng được vua Tự Đức giao Phụ đạo Giảng tập tại Dưỡng Thiện đường cho hoàng tử sau này là vua Kiến Phúc. Phần uất trước cảnh đất nước bị nô lệ, Cụ xin về phụng dưỡng mẹ già được Triều đình chuẩn y và ban tước Hồng Lô Tự Khanh... cùng những tình cảnh rối ren của triều đình sau cái chết của vua Tự Đức, những câu chuyện về thâm cung bí sử của triều đình Huế lúc đó trong hàng ngũ quan lại và cả hoàng gia... Tour du lịch này sẽ dựng lại cuốn phim về một thời kỳ lịch sử mà nhân vật chính là cụ Hường Hiệu trong ý nghĩa tấm gương yêu nước và những hành động biểu trưng, thể hiện lòng yêu nước...

3. Công tác truyền thông

Tư liệu về cụ Nguyễn Duy Hiệu còn nhiều, hiện đang được lưu giữ trong các thư viện Việt Nam và Pháp. Nên có dự án triển khai sưu tầm dài hơi

để tập trung, tạo điều kiện cho giáo dục, truyền thông, cho các cuộc tọa đàm, hội thảo....

Nên tổ chức các cuộc hội thảo về Phong trào Nghĩa hội và Chí sĩ Nguyễn Duy Hiệu theo từng chuyên đề. Cũng có thể tổ chức các cuộc thi bình 2 bài thơ tuyệt mệnh của Cụ trước khi bị hành hình. Vẫn biết là bài thơ hay nhưng cách dịch mỗi nơi, mỗi người mỗi khác. Chính qua các cuộc bình 2 bài thơ ứng tác trước khi bị hành hình trước nhân dân, trước kẻ thù sẽ làm sáng rõ hơn những ẩn ý sâu sắc về một người cấp Phó bảng, tước Hồng Lô Tự Khanh, chức Hội chủ Nghĩa hội trong hoàn cảnh trở trêu của thời cuộc.

Cần thiết phát động cuộc thi viết, ảnh phóng sự, tranh vẽ, điêu khắc tượng, phù điêu... về Chí sĩ Nguyễn Duy Hiệu và phong trào Nghĩa hội Quảng Nam. Qua các cuộc thi sẽ thu được nhiều tư liệu ảnh, tranh, bài viết tốt để in ấn truyền thông.

Có điều kiện nên làm một bộ phim tài liệu về Chí sĩ Nguyễn Duy Hiệu và Nghĩa hội để phục vụ công tác giảng dạy, giáo dục trong trường học và hoạt động truyền thông khác.

Trên đây là một số đề xuất cá nhân dưới góc độ tham luận trong cuộc tọa đàm “*Nhận thức về Chí sĩ Nguyễn Duy Hiệu*”, mong muốn đóng góp vào công tác chung trên tinh thần trách nhiệm trước Di sản, rất mong và chân thành cảm ơn các cấp lãnh đạo, các nhà quản lý, các nhà nghiên cứu khoa học quan tâm xem xét ♦